

WORKSHOP 1: TOEGANKELIJKHEID: VERSLAG

- **Inleiding Vlaanderen:** Prof. dr. Michel Vandenbroeck, Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Vakgroep Sociale Agogiek

Feiten:

Uit onderzoek stellen we in Vlaanderen vast dat een vlotte toegang tot kinderopvang voor alle gezinnen een probleem is. Onder meer onderzoek uit 2007 toont aan dat 1 op 10 gezinnen die formele opvang zoeken, geen plaats vindt. Dit treft in de feiten echter vooral gezinnen uit kansarme milieus harder.

Oorzaken:

Onder meer: een tekort aan opvangplaatsen, financieringsmechanismen die toegankelijkheid afremmen, opnamecriteria die toegankelijkheid niet ten goede komen ('eerst komt eerst maalt'), ongelijke territoriale spreiding, informele drempels,...

Oplossingen:

welke oplossingen kunnen centraal worden gegeven door de Vlaamse overheid, en welke lokaal (door voorzieningen, door lokale overheid, ...)

Centraal:

-Goede monitoring van wie in de opvang zit

-Lokale Diensten voor Buurtgerichte Opvang: opvang voor specifieke doelgroepen, voor gezinnen in kansarme situaties. Zeker op korte termijn is dit een goede stap naar toegankelijkheid.

Maar: risico op geen plek meer voor kansengroepen in 'gewone' opvang. Internationaal wordt ook aangetoond dat een structureel toegankelijkheidsbeleid voor alle opvang beter werkt dan een beleid dat aparte oplossingen voorstaat.

-Het door de Vlaamse Overheid opgezette proefconcept Centrum voor Kinderopvang (CKO): lokaal/regionaal werken opvangvoorzieningen operationeel samen om o.m. de toegankelijkheid aan te pakken. Deze opvangvoorzieningen streven naar een betere toegang voor gezinnen in kansengroepen over alle betrokken opvang heen, waarbij het geheel meer is dan de som van delen. Vanuit een gezamenlijk ontwikkeld opnamebeleid en een systeem om opvangvragen gecoördineerd aan te pakken. Echter: vandaag gaat het enkel om proefprojecten van vrijwillig samenwerkende opvangvoorzieningen. Dit is te vrijblijvend nu

-Voorrangregels voor bepaalde groepen worden centraal opgelegd aan de opvangvoorzieningen. Hierdoor moet minstens een bepaald percentage van de opgevangen kinderen behoren tot (een in de in regelgeving aangeduide) kansengroep(en)

Lokaal:

-Een lokaal prioriteitenbeleid bij uitbreiding van de kinderopvang: nieuwe opvang initiëren waar dit lokaal het meest nodig wordt geacht, aansluitend bij het lokaal beleid kinderopvang en het lokaal sociaal beleid.

-Lokale systemen van centrale aanmelding voor de ouders, zoals bvb. Tinkelbel in Gent: dit laat toe toegang te reguleren, bvb. naar de maximale termijn vooraf dat ouders de opvangvraag kunnen stellen, streefpercentages van groepen waarvoor de voorrang effectief wordt gewaarborgd en gerealiseerd,...

- **Inleiding Nederland:** Dr. Paul Jungbluth, Universiteit van Maastricht, afdeling algemene economie en hoofdonderzoeker bij het Centrum Onderwijskansen Sjoans

Vastelling: er is onrust over de schoolse prestaties en de toekomstperspectieven inzake de socio-economische situatie (SES) van kinderen in de basisschool, en met name van kinderen uit gezinnen met een zwakke positie inzake SES.

Er gebeurde onderzoek naar de vroeg- en voorschoolse educatie (VVE), en hoe de toeleiding –in hoofdzaak vanuit consultatiebureau's naar peuterspeelzalen- daar naartoe gebeurt vanuit de Zuid Limburgs situatie. Wat zijn de voorspellende factoren voor gunstig effect voorschoolse educatie, en hoe speelt dit door tot in het basisonderwijs en het SES perspectief voor de betrokken kinderen?

De vraag moet worden gesteld of de toeleiding naar de VVE, op basis van het wegingsysteem volgens bepaalde criteria en dat bepaalt op een bepaald kind wel of niet behoort tot de VVE doelgroep wel op de juiste gronden gebeurt (cfr. het verschil tussen 'geen Nederlands spreken' en 'een taalachterstand hebben'). Meet het wegingsysteem wel wat het moet meten? Vaststelling ook dat toeleiding naar de VVE enkel geldt voor de peuterspeelzalen (PSZ). Voor kinderdagverblijven (KDV) is er geen gerichte toeleiding. Toegang tot een KDV gebeurt volgens een marktprincipe: ouders ontvangen via de belastingdienst en op basis van hun inkomen een overheidstoelage om de opvangprijs te betalen, maar verder is er geen overheidsregulering inzake de toegang tot een KDV.

Zijn de criteria die voor toeleiding worden gebruikt wel terecht?
Zijn de factoren die in meetinstrumenten worden ingebouwd wel voldoende voorspellend?
Risico op een tunnelvisie.

Er is onderzoek naar welk publiek in welke soort scholen terechtkomt. Vaststelling van een effect van segregatie in het Zuid Limburgs basisonderwijs: kinderen uit kansarme middens blijven ook vaak naar bepaalde scholen gaan. We zien ook dat KDV meest populair is bij de hoogste inkomens, en PSZ bij de lagere inkomensgroepen, lagere sociale klassen
Er is over generaties heen reproducerend effect. Uit een enquête bij ouders blijken de belangrijkste predictoren naar de latere SES te zijn:

- inkomen van de ouders
- opleidingsgraad van de moeder / van de vader
- arbeidsituatie van de moeder / van de vader

We stellen daarnaast ook een belangrijke correlatie vast tussen de verwachting van ouders over het SES perspectief van hun kinderen en waar deze uiteindelijk terecht komen: in lagere sociale klassen is er veel meer scepsis, de minste negatieve ervaring keldert hun verwachting (een "zie je wel"-ervaring) en correleert sterk met de wijze waarop basisscholen sociaal zijn samengesteld.

Conclusie is dat vooral feit dat men tot hogere of lagere sociale klasse behoort bepaalt welk het SES perspectief is, hogere of lagere verwachtingen in de hand werkt, en dus werkt wat als een soort zelf fullfilling prophecy. En de vraag of en hoe dit zelfreproducerend effect kan worden beïnvloed.

➤ **Vragen en bespreking**

De sterke focus op het belang van de voorschoolse educatie en de taaleducatie in Nederland is altijd een beetje 'geloven' dat het helpt, dat het iets uithaalt. Maar heeft het wel het gewenste effect?

Het EPPE onderzoek in Engeland (longterm onderzoek naar effecten van preschool education) wijst uit dat twee aspecten een zeer belangrijke voorspeller zijn voor een langdurig gunstig effect van preschool education:

1. Het inkomen van de ouders : aangetoond wordt o.a. dat als het inkomen van kansarme gezinnen significant toeneemt, dit een duidelijk gunstig effect heeft op de situatie van de kinderen.
2. Niet zozeer het programma waarin kinderen terecht komen, wel de kwaliteit van dat interactie tussen volwassene en kind.
Hierbij is niet zozeer de frequentie van aanwezigheid van belang, wel de duur ervan in functie van langdurig effect.

Doorheen de bespreking in de workshop wordt duidelijk dat Vlaanderen en Nederland het thema toegankelijkheid van de kinderopvang en de vroeg- en voorschoolse educatie anders benaderen. Een cultuurverschil Vlaanderen-Nederland.

Nederland legt inzake toegankelijkheid meer accent op educatie, op aangeboden programma's: wát gebeurt in de voorziening, wat is de kwaliteit die we bieden, welk effect hebben we met welke aanpak en met toeleiding op basis van welke criteria in functie van de SES van kinderen en gezinnen? Welke factoren zijn goede predictoren en hoe kunnen we ze beïnvloeden?

Focus ligt daardoor dus meer op wie er reeds in de opvang is en hoe predictieve factoren kunnen worden beïnvloed?

Er is hier ook een duidelijk onderscheid tussen KDV en PSZ. Ze hebben andere doelgroepen, voor KDV wordt de vraag niet zozeer gesteld want daar speelt gewoon de markt van vraag en aanbod.

Vlaanderen legt inzake toegankelijkheid meer accent op de sociale functie van de kinderopvang: wie zit in de kinderopvang en hoe komen zij er wel of niet in? Er gebeurt (steeds meer) monitoring van de aanwezige groepen. Opvangvoorzieningen beginnen zich ook zelf steeds meer de vraag te stellen wie ze eigenlijk in hun opvang hebben.

Focus ligt eerder op wie wel en wie niet in de opvang geraakt, en hoe kunnen we dit zo beïnvloeden dat diegenen die er om financiële, sociale en educatieve redenen meest nood aan hebben, er effectief ook toegang toe hebben, naast de puur economische functie van de opvang. Doordat Vlaanderen geen onderscheid kent tussen kinderopvang en peuterspeelzalen dringt de vraag zich ook op hoe kinderen uit minder kansrijke gezinnen ook toegang kunnen hebben tot kinderopvangvoorzieningen. En hoe kunnen we dit niet enkel vertalen in beleidsintenties maar ook in de praktijk van elke dag, zeker dan nog in een context van opvangschaarste. Hoe kunnen we het principe "eerst komt eerst maalt corrigeren", hoe kunnen we de opvangschaarste herverdelen?

Het gaat in deze er niet om dat de focus uit Vlaanderen of Nederland beter zou zijn. We kunnen van elkaars accenten leren. Dit maakt het geheel rijker en complementair. De voordelen van beiden zouden moeten gecombineerd worden.

Een aantal aanbevelingen vanuit deze workshop:

-Voor de Nederlands situatie:

1. Als we iets gericht willen doen aan het effect van de vroeg- en voorschoolse educatie moeten we bij de toeleiding mogelijk op zoek naar andere wegingscriteria dan deze die we vandaag gebruiken

2. Vaststelling dat in Vlaanderen er geen onderscheiden voorzieningen Peuterspeelzaal en Kinderdagverblijf zijn. Vaststelling ook dat internationaal wordt aangetoond dat een structureel toegankelijkheidsbeleid voor alle opvang beter werkt dan een beleid dat aparte oplossingen. Betekent dat we een pleidooi moeten houden voor één type voorziening?

3. Wie beslist over wie in de opvang in terecht komt? Volstaat toeleidingsbeleid van Consultatiebureaus, wat enkel impact heeft op die in peuterspeelzalen terecht komt? Het is ook aangewezen dat een consultatiebureau hierbij meer opvolging voorziet of een gezin dat zij aanduiden als doelgezin, en voor wie opvang een meerwaarde zou zijn, effectief in een PSZ terecht komt.

In dit verband stelt Vlaanderen een vraag aan Nederland: hoe is de feitelijke toegang tot de kinderopvang in Nederland geregeld? Wie beslist eigenlijk wie in de opvang terecht komt en welke groepen zitten in de kinderopvang? Is een toelage op basis van het inkomen van het gezin voldoende? Wordt in Nederland ook nagedacht over het zogenaamde Matteüseffect¹, wat in de Vlaamse kinderopvang wordt vastgesteld?

-Voor de Vlaamse situatie

1. Aangewezen is meer aandacht te hebben voor wat in de kinderopvang zelf gebeurt, voor de kwaliteit van de kinderopvang en zeker de kwaliteit van de interactie volwassene-kind in de opvang en voor de ongunstige effecten die het kan hebben als hier te weinig belang wordt aan gehecht. Niet enkel kwantiteit telt, ook kwaliteit.

2. De tekorten aan kinderopvang maken dat Vlaanderen de middelen grijpt die er te krijgen zijn voor de kinderopvang; en dat zijn niet steeds welzijnsmiddelen. Het gaat bvb. om middelen Sociale Economie met als doel creatie van tewerkstelling voor kansengroepen te combineren met creatie van nieuwe plaatsen. Hierdoor ontstaan steeds weer tweeslachtige beleidskeuzes, die een hypothec leggen op de kwaliteit van de opvang: de omkadering hiervoor is vaak ontoereikend, risico bij te lage opleiding en ontbrekende competenties van de kindbegeleiders, probleem dat

---

¹ Matteüseffect: het gegeven dat in een samenleving kansrijke groepen meer voordeel halen uit de aangeboden sociale voorzieningen dan kansarme groepen

dergelijke tewerkstellingsprogramma's vaak tot doorstroming moeten leiden waardoor de beste krachten uitstromen.

3. Aanbeveling om te blijven streven naar structureel georganiseerde all-in opvangsituaties, want aparte oplossingen voor specifieke groepen (bv Lokale Diensten) of occasionele vragen werken op termijn eerder contraproductief indien ze niet ingebed worden in een structureel aanbod.

Dit impliceert een keuze voor een voldoende ruim uitgebouwd structureel aanbod dat ook kan voorzien in effectieve toegang voor specifieke opvangbehoeften en doelgroepen.

Voor dergelijk all-in geïntegreerd structureel aanbod is in Vlaanderen nog een belangrijke weg af te leggen, zowel bij de Vlaamse overheid als bij de opvangvoorzieningen zelf.

Verslag: Filip Winderickx, Kind en Gezin